

ШЫН

1987

ЧЫАДЫҢ
май

22

пятница

№ 119 (13419)

1925 чылда
түндүктөгү,
Бүткүл 3 көпөк

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Июнь 21 — Соңгулдалар хүнү ДЕПШИДИЛГЕЛЕР ДООЗУЛГАН

Чер-чер Советтеринге бо
чылын болур соңгулдалар
оңагай байдалга эртер. Бистин
районга округтарын санын
мурунда турганын кызыртып,
ам соңгуу депутаттарын санын көндүт-
көм. Чаа түрүм алууга чамат
бадылашканын түнө-
биле хөй бадылашкын ала-
ганын бүрүн эргелгил депутат-
тар болур, а эвеси бадылаш-
кын алганын төвүлөр эргел-
гил кураларын артып калыр.

Эрг. Барлык көдө Советке
10, район Советинге хөй ма-
даттыг 3 соңгулда округта
тургускан. Депутаттарга
кандидаттар депшидилгелер
биле чоңуң хуралдары хөй-
жу бригадаларга, сүт-баран
фермаларга, машина-трактор
парыгына, уруглар арбан
чөвүлөргө, партия болгаш
хөй-нотти органдарына хөй
кызыртып киржилгесин
биле бедик деңгээлге эрчи-
лген.

Доктааттыг нормалар бо-
лурун

гаар эрг. барлыкчылдар көдө
Советке 40, район Советинге
12 депутаттарын кандидат-
тарын калбак демократияны
ажылаш, үстүкү черлерден
сүмө чокка депшидилгелер ал-
ган.

Район Советиниң депутат-
тарын кандидаттарында
Тыва АССР-ниң алдарлыг ме-
ханизаторлары Очаа Дитгак,
Достак-оол Саая, хөй-жу Вера
Хомуш, санын Суглуммаа
Саая, көдө Советке комсомол-
чу тракторист Азира Хомуш,
хөдөжөн сугатчы Кара-
мыс Ооржак, тудугчу Михаил
Хомуш ишкеш чоңуң тө-
лөткү оолдар, кыстары кир-
ген.

Кандидаттарын деткир ху-
ралар база доозулган.
Чер-чер Советтеринге соң-
гулдалар дугайында Тыва
АССР-ниң Хөй-дуулуң ийгел-
деши эзулар депшидилгелер
депутаттарын кандидаттарын
чоокку хүнерде хамаарыш-
кан округтарын соңгулда
комиссиялары бүртүзөр.

— Агитпунктуус бедик,
соңгулчуларга хүн бүрүдө
ажык. Оң иштин көрүштүгү
кылдыр дерин, номнар, соң-
гулда дугайында брошюралар,
солуннар, журналдарын дел-
геп салдымыс. Агитаторлар
боттарына быжылаан деви-
здорларын эргип, соңгулчу-
ларын мурунда эле тургу-
туушкун, соңгулда систе-
манын дугайында лекция,
беседаларын кылып эгелей
берген. Башкы Клара Саая,
бухгалтер Татьяна Ооржак,
авио удуртукчу Серик
Куулар, зоотехник Любова
Саая ишкеш агитаторларын
манда мактап болур—деп,
агитпункт эргелекчиги Т. Ч.
Дүмөн-Байыр чугаалаан.

Участоктуң соңгулда ко-
миссияларын даргазы Д. Х.
Сарыглар оң кезиктирери-
биле кады соңгулчуларын
лайызын кылып дооскан бол-
ган оңу алфавит бууга чара
бижир ажылыт киришкен.
А. ХЕРТЕК.

БАШКЫЛАР СЪЕЗДИЗИНИҢ ДЕЛЕГАДЫ

Кремльниң Съездилер ордузунга
башкыларын Бүгү-эвилел съез-
диниң ажитынарларга чедир бир
ай ажыт үе аркан. Октябрьниң
социалист Улуг революциянын 70
чыл оюнуң бүдүзүндө ажиттынар
бо съездиден улус өөредилгесиниң
бүгү адырларын ажалдакчыла-
ры, ылангыя башкылар хөйгү ма-
нап, аңаа быжырымчалыг белетке-
нип турар.

(Оң дугайында чүл үшкү арында
парлаттыгын).

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХУРАЛЫ

Май 20-де Кремльге СЭКП
ТК-ның Политбюро кезиктир,
ССРЭ-ниң Дээди Советиниң
Президиумунун Даргазы А. А.
Громыкоуң даргазынын биле
ССРЭ-ниң Дээди Советиниң
Президиумунун хура-
лы болуп эртен.

Октябрьниң 70 чылы-
нда революциянын 70 чы-
лында белеткен талам биле
Ленинград хоорала улус де-
путаттарынын Советтериниң
ажылынын дугайында айти-
рытты чугаалашкан. Улус де-
путаттарынын Ленинград хоор-
рай Советиниң куускомунун
даргазы В. Я. Ходяков илет-
кел кылган.

Айтирытты чугаалажы
көөрүгө СЭКП ТК-ның По-
литбюро кезиктирери кан-
дидат, ССРЭ-ниң Дээди Совети-
нин Президиумунун кезиктир,
СЭКП Ленинград обкомунун
бирги секретары Ю. Ф. Соло-
вьев, ССРЭ-ниң Дээди Совети-
нин Президиумунун Дарга-
зынын оралакчылары—
РСФСР-ниң Дээди Советиниң
Президиумунун Даргазы В. П.
Орлов, Казах ССР-ниң Дээди
Советиниң Президиумунун ди-
ректору С. М. Мукашев ки-
ришкенер.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң
Президиуму улус депутатта-
рын

Челябинск область Со-
ветиниң куускомунун ажалы-
ны дугайында айтирытты ба-
за оон соонда чугаалашкан.
Оң талам биле улус депутат-
тарынын Челябинск область
Советиниң куускомунун дар-
газы Е. Ф. Куркин илет-
кел кылган. Ында ажал-
керектин байдал биле тааны-
шы депутаттарын өмүзүл-
гөш ажалынын ССРЭ-ниң
Дээди Советиниң Эвилелдер
Советиниң Президиумунун
комиссиянын кезиктир, СЭКП
Курган обкомунун бирги се-
кретары А. Н. Плеханов кыл-
ган.

СЭКП ТК-ның Политбюро
кезиктирери кандидат, СЭКП
ТК-ның секретары, ССРЭ-ниң
Дээди Советиниң Президи-
умунун кезиктир Н. Н. Слю-
ков, ССРЭ-ниң Барыш С. Би-
р болгаш Урал районна-
рында тудуг министры С. В.
Башаков, ССРЭ-ниң кара ме-
таллургия министриниң бирги
оралакчысы Л. В. Радюшев
санап бергенер.

Хүн чурумунун айтирытты-
ры чугаалажы көөрүгө
оштер М. С. Горбачев, П. Н.
Демичев, В. Н. Ельцин ки-
ришкен.
(СЭТА).

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДА

Май 20-де РСФСР-ниң Дээ-
ди Советиниң Президиумунун
эвилелгил хурал болуп эр-
тен.

Улуг Октябрьниң 70 чылы-
нда төлөткү ужураш тала-
м биле РСФСР-ниң улус де-
путаттарынын Советтериниң
ажылынын дугайында айти-
рытты чугаалашкан. Чуртун
юбилейине белеткен талам
биле организакты болгаш по-
литика-кижииндеги ажалы
күндөлдөдү, ажалы
чоңуң негелде-хөргөлдөдү
хандары биле холбашкан
аיתיрыттырытты шиктирлээрде
оларга тымыкан эргелерин
доу ажалыларын улус де-
путаттарынын Советтеринге бол-
ган оларын куускомунарына
хүдөө алган доктаалар сү-

мөзү.
Улус депутаттарынын тер-
чер Советтеринге болгаш
РСФСР-ниң район (хоорай)
улус сударынын улус судя-
ларынын соңгулдаларына
белеткен РСФСР-ниң улус де-
путаттарынын Советтериниң
ажылынын дугайында айти-
рытты чугаалашкан.

Ярославль область улус де-
путаттарынын Советтериниң
доктаалал комиссияларын
ажылынын дугайында айти-
рытты аңаа чугаалашкан.

Республиканың күрүм ам-
дыралыга хамаарышкан өскө-
дө чамалык айтирыттырын
Президиумунун хуралына чу-
гаалашкан.
(СЭТА).

МОСКВАГА БОЛГАН МИТИНГ

Май 20-де «Заря» бұдүрүлгө
каттыжынышканын кол бу-
дүрүлгө болур Москвага
«Заря» Коммуналь фабрика-
га Вьетнам Коммунист
партиянын ТК-ның Чингине
секретары Нгуен Ван Линь
чүрөктүн ханымдан уткуп
хүдөө алган.

Вьетнам коммунисттерин
удуртукчу болгаш оңуң
чорур иштер бұдүрүлгөниң
пестерин көрүп, каттыжыны-
шынын ажалынын канчаар
эде тургустуруп турарын
соңуураган.

Оң соонда совет-вьетнам
найырал митингине болган.
Акы-дуумалык партиянын
удуртукчуна каттыжыныш-
канын чингиле директору
А. А. Никитин, дарганын
О. Ф. Шулженко, бригадир
П. П. Шидякин байыр че-
диргенер. Совет-вьетнам ка-
ды ажалдажылынын ажалы
тын беддериниң хөй арга-
ларынын барын айтты, оң
бүдүрүлгөсү аразында дорт
харылаалар, ийн күрүнге
эргөжөк чугула, продукцияны
бүдүрүлгөсүне холушкак
бүдүрүлгөсү тургузары
ышкыш мыңга чамаларын
дипел тывырнын эргөжөк чу-
гулазын олар демделгенер.

Митингте Нгуен Ван Линь
чүл чугаалаан, оңу чыла-
нар чымы биле хүдөө алган.
ССРЭ-ге келгенине биске
улуз сорук киришкенин бе-
рин турар, чүс дөргө амы
үдө бистин чурттарыныстын
уластары, депшидилгелер бүгү
кижи төрөлгөсү улуг. Окта-
брынын 70 чыл оон — бүгү
делегей хөмөлдөгү, бодуңуң
төгү талам биле, икшидер
ниң угаанында болгаш чүрө-
теринге ханы салдарынын
талам биле оңагай болуш-
куну байылап эртиреринге
белеткенин турар, бүгү
Вьетнам коммунисттер, бүгү
вьетнам улус эде тургусту-

кушкуну боттамдарыныга
ажы-дуумалык совет улус-
туң күженишкенин халы
бүдүрүлгөсү хайгаарал көрүп,
бүгү делегей тайбын кам-
галаарыне, Черге болгаш кос-
моска боо-чепсекти эдере
тургузарына улуз, аяролут
чепсек чоң делегейге уланган
СЭКП-ниң, Совет күрүнгө
болгаш эм М. С. Горбачев-
туң аңаа илдирген тайбы са-
наларын доузу-биле делетип
турар.

Бүс хүннерде эм М. С. Гор-
бачев биле база СЭКП-ниң
болгаш Совет күрүнгө өскө-
дө удурутукчулар биле бистин
укуражынышканын бистин
болгаш чугаалажыныш-
канын бистин түнелдери,
ат салган документтер бис-
тин Совет Эвилелгиле ани-
чорууус чедикшиинг бол-
ган, бистин партияларынын
болгаш улустарыныстын ара-
зында эп-сеткел каттыжы-
нышканын болгаш чамалы
эвин улам ийай быжылаар
арганы берген деп чугаалаар
эргия берип турар.

Нгуен Ван Линь биле кады
бүдүрүлгөсү СЭКП ТК-ның
Политбюро кезиктирери кан-
дидат, СЭКП МК-ның бирги
секретары Б. Н. Ельцин,
СЭКП ТК-ның секретары В.
А. Медведев чооран.

Оңаа хүн ВКП ТК-ның
Чингине секретары совет-вьет-
нам найырал ийитилгиле
активчилер биле ужурашкан.

Нгуен Ван Линь ССРЭ-ниң
Улус ажалдажы чедикши-
нериниң делегезинге чооран.
Оң «Чоңуң хөргөлдө бараан,
нары болгаш чоңа ачы-дуу
чедирери» павильонун көргөн.
Алачы биле кады СЭКП
ТК-ның секретары А. П. Би-
рюкова, албанын өскө-дө
кижилери чооран.
(СЭТА).

ЧАЗАГЛААН

Хөй-жу Донгак Чыгырговна
Балык төрүтүр чүс башка
оңаштыр 97 хураганын бо
чылын камгалап ап, Ок-
тябрьниң 70 чыл оюнуң үт-
күштүгү төлөткү күш-ажи-
лы биле чоруп орар.

Оң амы үдө кирчелдеме
мык белеткенин, хөй бүрү-

зүдөн-не пландан ажырдук-
ту кырып алыры биле бот-
тук хөмөгөсүн чорудуп ту-
рар. Хөй-жуңуң кадарганы
хөй-лаң саргыга улуз баш
бүрүлгөсү эмненишкенин
чоруткан болган Улаатайын
Хадый деп хараган. Ишт чөй
ак черде чазгалап турар.

Д. Ч. Бажыттын хоюнуң
дүгүнү байдалы эки.
Өвүрдө «Коммунизмге
орук» совхозтуң шалыпч
ажы-ишчин база ол иш-
каш малдын чайгы семир-
тилгесине кичиргесин бо
хүннерде салып турар.
М. КЫЗЫЛ-ООЛ.

ТОСКУ КАҢТТЫ ТУДУП ЭГЕЛЭЭН

Кызылда ийн дугаар тос-
каңт — 142 өг-бүлө чуртаар
бажыны оң ийин кварталда
«Кызыл» тудуг эргелекчиги
Л. П. Казанцевке удурткан
монтижниктер бригадалар эр-
кен чымын декабрда туду-
п эгелээн.

Бригада бот-орук-чарылга-
ны шилчөө болгаш үш элеч-
биле ажаллап турар. Ычан-
гаш ажалды организастары
экижөөн, күш-ажылды бұдү-
рүлгүчү бедик. Оң түнө-
лөткө бажынын хандарын
эшт чымыр шалыпчын чоруп
турар. Бригаданың кезикти-
нери дүм бажыныны эи
сөөлү тос дугаар кадынын

хандарын тудуп киришкен.
Бажынын бо чымы ажалла-
та киришкенин аргалары олар-
да бар.

Бригада бирги кварталда
505 муң рубльдиң тудуг-мон-
таж ажалынын шиктирелгил
алган, планын 107 хуу күс-
сеткен. Апрель, май айларын
дагаларын база чедикши-
ниң боттамдарын турар.

Найыралдык бригаданың ке-
жигерини С. Сергеев, В. То-
машов, С. Осетров, К. Игит,
К. Давыдов, В. Собакин, Б. Пи-
рогов болгаш өскө-дө
планын оңашаларын ажы-
күсөдип турарлар.
Т. ХЕРТЕК.

ДООЗАРЫНЧЕ ЧООКШУЛААН

Мөңгү-Тайгада ССРЭ-ниң
60 чылы аттыг совхозтун
Тойдалында өшкү бригадалы
кыргыздарын организастыг эге-
лээн.

Бо хүннерге чедир 1621 өш-
кү кыргыздар болгаш оон
1376 килограмм эки шынар-
лыг дук алынган. Кыргызча-
лар Кал-оол Иргит, Мergen
Комбул-оол, Борис Хомуш,
Сайкымаа Чыгыр-оол бол-
ган оңаа өскө-дө шалып-
чын ажаллап турарлар.

Дуржулгалык малчынар
Кал-оол Селем, Кара-оол Оор-
жак болгаш хоочун өшкү ка-
дарымы Тумей-оол Хомуш
оларнын кадарганы өшкүлөр
хөй дүктү берген.
А. БЕГЗИ.

ЧАА АРГАЛАРНЫ ДИЛЕП ТУРАР

Чазгаларыга малчынар
кежип келген, бир дугаары-
нда чайгыс черге, майын ор-
таа үстүндө Даман Сүгөниң
залына чыгып келген.

Малчынын өөнүң, мал-
нын кодаанын девишкери-
нин аяныны бир ады, ирак
эвесе Тер-Хөл. Салгыны биле
оон көзүп турар амы болгаш
шык агаар черин кырып шы-
на алы берген. Хөй кама-
аңында ирак эвесе улазы
өз берген хураганынын олар-
дан өдөкчө далаканын хөй-
нотти бажынын дүвүрелгиле.
Улазы берген хураганын
улуг хөй баранын көрө са-
ла-ла, тура халышкан. Шүтү
чаш мал иезинче далажы-
кал. Оң-сиген, олар-бөжир
четчир-ла болза, иезиниң сү-
дүгү эдилгил чөм кайла
боор. Ычкангаш олар толуг-
да болза, өмөр дөш майна-
жыканы ол.

Хадимыраан кодаанын де-
лишкери улуз-даа, чаш-даа
малдын холушкын шиктир-
гелер эрелей калкан. Бот-
боттарын тыпын алыры биле
удур-чедир майнашкан хөй-
ларын, оларнын хураганы-
нын хөдөжкенин күчүлүг
жөжүм, эргим болгаш чоң
агайа болуп аңылап турган.
Хөй-нотти, хураганын-даа
күш-дегелди, кыш аңкан-даа
болза, чүгөрү. Чаш мал күш
кирип орар. Хураганын
аңаала-чөмөргөсүн эки
болган-дыр ийн деп бодол
оларын чаралынын турдун.

— Хураганынын күш
киргенин аа? — деп, мында
чедип келген бригадир М. Т.
Кымыраалан соңуурадым.

Маалыр Төмүрөнов—бир ду-
гаар хөй-жу бригаданын удур-
тукчу. Бригаданын хөй-жу
лары өг-бүлө керээзи биле
Эркин районуң Ленин аттыг
совхозта эң баштайгы ажал-
лап киргенериниң бирөөсү.
Эркин кышталдактын ка-
ды-берге-даа болган болза,

хөй-жулар ийитин биле тө-
лүгү чүс башка оңаштыр 84
хураганын ажал өстүргөн.

Малдын чаш төлүн оңа-
мөндө камгалап ажаарынын
аргаларын болгаш куралары-
нын дилеп турар улус бис-
деп, бригадир харылады. —
Бир кол чүлүтүс болза, кыш
төдөжкенин үстүндө хураган
турар черин температурамын
кажаа иштинин чайгаар ту-
рар байддыгыга хөдөр артты-
рып каап турарымыс. Малдын
чаш төлүн ажаап өстүргөнгө
кажаа иштин чымыр одаар
аргын ажаллаптын баргана
бис. Оңу чорударынын белет-
кел ажалдарын баш удур
кылдымыс. Мал турар черин
хөндүлгөн, кырын даштын-
лап улуг соок кирбес, хат
өттүр капкес кылдыр септе
алыры чугула. Өскө-дө ажал-
дарын кымыкч чорудары чу-
гула — деп, ол оңашлап дем-
делген.

Төрөөн хөй-нотти хураганы-
ны кады турар тускый өрөөн
эки кылып алырга эки.
Малдын чаш төлүн иези биле
кады чедик хөңүк чедир азы-
наарга, дүргөн майдычал.
Оң хуурааны, байдал негетчи-
ниң келсе, оңаа-да бичин ула-
зын бодурунчү аргасы бир
болбай. Оңу чорударда улуг
хөй-жу биле саккачын сыйы
харылалымы ажаллап турар.

Чаш малды өгөсиден тура
аңылаптарга, оң амы чер-
ле чок. Чөм чикейи, иези эоп
алайы турган хураган хөй-
нотти эң кааптар. Оң сүтке
илээлей бээр. Түнелгиле ба-
нын аарыларга таважыр.
Иези биле кады турган мал
үргүчү тодуң, организамы
дүргөн дадымычал.

База бир дуржулга бри-
гаданын хөй-жуларында бар. Оң
дөргө малды чөмөгөсүн
көңүлү эптиг тускый саваны
ажылап турары.

— Самонормулканы «Тин-
делге» совхозтуң муракты

хөй-жуларынын бирөөн, өг-
бүлө керээзи биле хөй кадарып
турар Татьяна Баавалың
кышталда көргөш, оңу
ажылай бердиныс — деп, бри-
гадир таймылдыды.

Оң ажалымы болгаш эптиг
черле көсү. Аңаа урун каан
чөм черге төгүлбөс, малдын
бүдүлүгү адаачы батпас, ки-
жи күжүң база камгалап ап ту-
рар. Чаа чүлгө соңуура-
дан улазын турары аңаа-ла
таварыла эвөс, ол дөргө хөй-
жу кодаанынын өг-бүлө ке-
рээзин киргенерин түнелди.
Камгала айтирыттыларын хөй-
жулар шымын көрүп турар-
лар. Таарыма чок чүдөдүн
дөргөн элер, оңу ажалымы
аргалар биле соңуур дөш чүт-
күл боттуп апарган.

М. Т. Кыпарак арга-дур-
галы алыры биле Кыргыз ССР-де
Оң областың эи ырак дагып
району Алайга чедип чооран.
Оң чер областы төвүндөн үш
чүс километр ирак, оң бед-
ик далай дейнелинден үш
муң ажы метр болуп турар.
Маалыр Кымыраанын чуга-
лап турары биле алырга, оң
районуң агаар-бодуу Мөң-
гү-Тайганын биле дөмөйлөш-
көк. Соок болгаш халыччал.
Ычангаш чурттакчыны
картофель, колагын колдуу-
ла областы төвүндөн сөөртүп
ап турар.

Районуң малчынары мал
өстүргөниң дуржулганын
мөмөчөп алган. Ында хөй-жу-
ларынын өстүрүп турары бұдү-
рүчү кошкарларын сактап ап,
оларын малдын уксаанын
экижидеринге ажаллап көө-
рүп бригадир санаалап турар.
Оң дөргө чоокку үениң база
бир ажалы.

Бригадада бөтүгү байла-
мынды. Малдын ишти бажы-
нын камгаламын хууу —
98. Бригаданын бүтү ажалы-
нын чорударына 65200
рубльди чарыгдарын көргөн.

М. КАЛЧАННЫҢ ФОТОЛА-
РЫ.

Тыва АССР-ниң салгы министринге
эм П. Н. Ходяков томулаар дугайында
ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ
ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Со-
ветиниң Президиумунун док-
тадыры болза:

Тыва АССР-ниң Дээди
Секретарының орнуна
Кызыл хоорай,

Тыва АССР-ниң салгы ми-
нистринге эм Петр Никола-
евич Ходяков томулаар.

Тыва АССР-ниң Президиумунун
Даргазы Ч. Д. ОНДАР.
Советиниң Президиумунун
В. ШАРАВИН.
1987 чылдың май 21.

2-ги арын 1987 ч. май 22.

